

PLAKAT

»LAHKO KRIČIM, SAJ ME NE SLIŠITA«

IZZIVI IN PROBLEMI GLUHIH STARŠEV

Predstavljena je obravnava družine gluhih staršev v okviru storitve »pomoč družini za dom«. Izhodišče je pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (v nadaljevanju pravilnik), obravnava družine je opisana kronološko po vrstnem redu srečanj, vsakemu srečanju pa sledi še razlaga oz. umestitev v teorijo.

OPIS STORITVE IN PREDSTAVITEV KONCEPTA

Pravilnik v členu 5a določa: »Pomoč družini za dom obsega: strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani, strokovno svetovanje in pomoč pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje njene vsakdanje vloge.«

Gre torej za obravnavo družine kot celote in njenih najglobljih čustvenih vzorcev odnosov, ki pripeljejo do raznovrstnih patologij. Posameznik, ki v družini razvije nefunkcionalnost je odraz celotne družine. Tako je lahko svetovanje oz. terapija usmerjena v pomoč pri opravljanju starševske funkcije, razmejevanju med zakonskim odnosom in starševskim odnosom, urejanju odnosov med družinskimi člani in usposabljanje družine, da opravlja svoje vsakodnevne naloge. Da pa bil lahko to dosegli, moramo omogočiti družini, da spremeni vzorce odnosov, ki so družino in posamezne člane pripeljali v stisko oz. nefunkcionalnost, sicer se ti vzorci samo premestijo na drugo področje oz. se ponavljajo.

Pravilnik v členu 5b določa upravičence in pogoje za uporabo storitve: »Upravičenci do storitve so posamezniki in družine v primerih, ko socialne stiske in težave izhajajo iz neurejenih odnosov v družini in so rešljive le s spremembami v družini kot celoti, kadar družina išče strokovno svetovanje in pomoč pri skrbi za otroke, vendar

poznani vzorci vedenja in znanja družine ne za- doščajo za odpravljanje težav, ter v primerih, ko socialne stiske dveh ali več družinskih članov za zagotovitev normalnih pogojev za obstanek in razvoj družine zahtevajo trajnejšo podporo in vodenje. Pogoj za uporabo storitve sta ocena, da so družinski člani motivirani za uresničevanje potrebnih sprememb v svojih socialnih vlogah, ter sprejem dogovora o sodelovanju.«

Za strokovnega delavca je velik izziv družina, katere člani niso motivirani za delo. V takem primeru lahko že priprava na vstop v storitev zahteva nekaj ur dela z družino.

Člani morajo biti pripravljeni na spremembe v svojih vlogah, zlasti starši, da sprejmejo in opravljajo starševsko vlogo, in otroci (mladostniki), da se soočijo s svojim odraščanjem in sprejmejo odgovornost za svoje življenje.

Kot osnovno izhodišče za delo z družino je strokovna delavka uporabila odnosno-družinski model terapije, katerega osnovne smernice so:

- posameznik je vedno del sistema, v katerem vsak igra pomembno vlogo, ki nečemu oz. nekemu streže,
- posameznikova psihična struktura, ki je temelj za vse poznejše odnose, se izoblikuje na podlagi najzgodnejših odnosov,
- v odrasle, intimne odnose stopa človek s tistim, ki v sebi nosi podobne, komplementarne vsebine oz. s tistim, ki ga na podlagi afektivnega psihičnega konstrukta, ki je pri obeh enak, razume in se tudi sam ob njem čuti razumljenega,
- odnosi se odvijajo oz. čutenja prenašajo prek mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije,
- boleče vsebine in z njimi povezani nefunkcionalni odnosi se prenašajo iz generacije v generacijo prek prisilnega ponavljanja,

- nerazrešena čutenja v družinskem sistemu iščejo razrešitev v naslednji generaciji,
- terapevtovo osnovno »orodje« je delo s kontratransferjem (sledí lastnim čutenjem in jih uporabi v odnosu s pacienti),
- družino razume kot sistem, kjer je treba integrirati intrapsihični, interpersonalni in sistemski vidik družine in njenih članov,
- obravnava je vedno usmerjena k prevzemanju odgovornosti za svoje čutenje in ravnanje (Gostečnik 2004).

POSTOPEK IZVAJANJA STORITVE DO VMESNE TIMSKE OBRAVNAVE

V nadaljevanju bomo spoznali družino, ki je vstopila v storitev in obravnavo, najprej pa se bomo seznanili s prvim delom storitve, kot jo opredeljuje pravilnik. Ta namreč v členu 5c določa, da prvi del storitve obsega »prepoznavanje socialnih stisk upravičencev in ostalih družinskih članov, strokovno oceno potreb in pričakovanj družine ter oceno možnosti, ki jih nudi družina«.

Družinsko socialno delavko je osnovna šola seznanila, da pri njihovem učencu, otroku gluhih staršev, ki obiskuje zadnji razred, vedno bolj izstopajo učne in vedenjske težave, in sicer pogosta neopravičena odsotnost, zamujanje k pouku, če učenec pride, pri pouku ne sodeluje, je nepripravljen in brez domačih nalog, ima zaničljiv odnos do učiteljev, nekajkrat je prišel v šolo opit.

Po prejetju te informacije je družinska socialna delavka pisno navezala stik s starši. Ti so po tolmaču izrazili prošnjo za pomoč. Tolmač se je zelo osebno angažiral, strokovni delavki je pripovedoval o dogodkih, ki jih je izvedel od staršev. Bil je jezen na otroka in zelo močno je izražal stisko staršev.

Napier in Whitaker (2002) pišeta, da je t. i. grešni kozel oz. identificirani pacient tisti član družine, ki s svojo simptomatiko nezavedno izraža dinamiko družinskih odnosov, bolečino, travmatično realnost družine. Pozornost družine je po navadi koncentrirana prav na grešnega kozla. Čeprav ta član družine najbolj izstopa, to ne sme zavesti strokovnega delavca, ki mora stalno obračati pozornost na vso družino in ne samo nanj. Tudi obravnava, ki zajame samo grešnega kozla, nima trajnejšega učinka. Gre namreč za to, da grešni kozel igra natančno tisto vlogo, ki jo zanj »napiše« družinski sistem.

Kompan Erzar (2003) ugotavlja, da moč družine vedno prevlada nad močjo posameznika, saj je njegova temeljna psihična struktura prepletena in zgrajena v družinskem sistemu.

Prav zato je obravnavanje družine kot celote edina smiselna pot do njenih posameznih članov. Po Napier in Whitaker (*op. cit.*) v obravnavi raziskujemo družino, odkrivamo strukturo, ton, vzorce odnosov – vse to je namreč globlje kot konkretni problem grešnega kozla. Smisel obravnave ni spremeniti grešnega kozla, temveč sistem.

V členu 5c pravilnik kot drugi del storitve opredeljuje »izmenjavo stališč strokovnih delavcev in članov družine o ponujeni storitvi, določitev uresničljivih ciljev ter sklenitev dogovora o oblikah pomoči, trajanju, sodelovanju in obveznostih udeležencev«.

Družinska socialna delavka je sklicala začetno timsko obravnavo. V tim sta bila poleg nje vključena strokovna delavca iz OŠ (razrednik, šolska svetovalna delavka) in vodja tima za družinsko svetovanje. Napisali so povzetek in skupni predlog za obliko pomoči družini.

Starši so bili nato s pomočjo tolmača seznanjeni s predlaganim načrtom pomoči in so se strinjali z njim.

Na naslednjem srečanju na centru za socialno delo so starši sklenili dogovor o zagotavljanju socialnovarstvene pomoči družini za dom s poudarkom na strokovnem svetovanju in pomoči pri skrbi za otroke. V dogovoru so opredeli oblike pomoči, trajanje, prioritete cilje in izvajalce storitve.

Pomen timskega, interdisciplinarnega dela razumemo kot delovanje sistema družine, kjer ima vsak član svoje mesto, vlogo in odgovornost. Prav in le v kontekstu različnih pogledov in mnenj lahko razumemo družino.

Tretji del storitve po pravilniku (člen 5c) obsega »izdelavo načrta pomoči, zlasti pa opredelitev področij, na katerih je potrebno delovati, določitev pogostosti, krajev in terminov srečanj, določitev prioritete in prevzetih obveznosti vseh sodelujočih«.

Po Napier in Whitaker (*op. cit.*) prvo srečanje z družino vedno postavi temelje oz. strukturo. Člani družine izkusijo, kako poteka srečanje, postavljena so tudi pravila (zaupnost, rednost prihajanja, točnost, potrebnost obveščanja v primeru nujne zadržanosti, čas za srečanje).

Pravila veljajo za vse, tudi za strokovnega delavca, ki med razgovorom ne more sprejemati drugih strank ali telefonskih klicev ipd.

Avtorja menita, da družina na prvem srečanju strokovnega delavca preskuša, koliko moči ima, in preverja, ali bo ta človek zmogel delati z njimi. Po prvem razgovoru naj člani družine odidejo vsaj z eno novo idejo.

V nadaljevanju so starši prihajali na razgovore k strokovni delavki, ki izvaja storitev pomoč družini za dom. Pri razgovorih je bila vedno prisotna tudi družinska socialna delavka.

Izvajanje dogovorov sodi po pravilniku (člen 5c) v četrti del storitve: »Strokovna delavca usposabljata družinske člane za njihov prispevek k obstoju, spreminjanju in razvoju družine. Spodbujata identifikacijo težav v odnosih in usmerjata družinske člane v progresivno reševanje konfliktov v družini, ter v njenih odnosih z okoljem. Strokovna delavca dajeta pri tem družini oporo.«

POTEK SREČANJ

Prvo srečanje: razgovor z obema staršema. Starša vidita, da potrebujeta pomoč, vendar na razmere v družini gledata različno. Mati je zelo obremenjena, skrbi jo, kako bo z otrokom, oče pa pravi, da otroku zaupa. Ženini pomisleki se mu zdijo pretirani.

Postavitev strukture je bila tukaj zlasti usmerjena k tolmaču, ki je nezavedno postal »novi« član družine. Prezel je vlogo »matere«, ki otrokoma (staršema) deli napotke, kaj se sme in česa ne.

Ob analizi dinamike čutenj pri materi prepoznamo strah in nemoč, ki ju še dodatno potencirajo tolmačevi komentarji. Oče še ni v stiku s svojimi občutki. Tolmač nezavedno prevzame vlogo kritika družine, kar staršev na tem mestu še ne moti, saj je edini, ki ju razume in prevaja njune misli, torej sta odvisna od njega. V tej vlogi se starša zelo dobro znajdetata, saj sta že vse svoje življenje odvisna od drugih ljudi (čeprav sta sama zelo funkcionalna, oba zaposlena, lastnika stanovanja, vedno urejena itn.).

Drugo srečanje: individualni razgovor strokovne delavke z otrokom na OŠ. Izkaže se, da je otrok jezen na vse, občutek ima, da se mu godi krivica, nihče ga ne razume, le družba mladostnikov, s katerimi se druži. Otrok zagotovi, da bo na naslednji razgovor prišel skupaj s starši.

Strokovna delavka se je odločila, da bo najprej sama govorila z otrokom. To bi lahko bila tudi napačna odločitev, saj bi lahko otrok s tem

dobil še več moči (ker je tako pomemben, da zahteva poseben pogovor). Na tak način bi tudi sama strokovna delavka sprejela določeno vlogo v sistemu. Njen razgovor z otrokom bi lahko razumeli kot še en odvzem kompetence staršem, ki so sicer odgovorni za to, da pripravijo otroka na vključitev v obravnavo.

Strokovna delavka se je za osebni razgovor odločila, ker je hotela v osebnem stiku najprej slišati, kako doživlja otrok (identifikacija problema), nato pa ga tudi motivirati za sodelovanje v obravnavi. Starše je strah v odnosu do otroka tako hromil, da mu tedaj še niso mogli postaviti zahteve, da mora priti na razgovor. Po drugi strani je bilo glede na otrokov način funkcioniranja nerealno pričakovati, da bo sam prepoznal smiselnost in potrebnost skupnega razgovora s starši.

Tretje srečanje: na CSD prideta starša brez otroka. Zlasti pri materi je čutiti veliko razočaranje nad otrokom. Vendar se starša o tem z otrokom ne pogovarjata. V razgovoru se izkaže, da starša nehote podpirata otroka v njegovemu ravnanju. Zaradi občutkov krivde, ker mu zaradi gluhoste ne moreta dati, kar bi mu lahko sicer, sta mu vedno popuščala, nista mu postavljala mej, hkrati pa sta mu nalagala obveznosti, ki so ga presegle. Tako je dobil moč in odgovornost, s katero ni znal in ni mogel ravnati.

Starša se v odnosu do otroka čutita kriva, ne dovolj dobra, nevredna, nesposobna starša. Svoje otroštvo in mladost sta preživela v zavodu oz. v rejniški družini. Ko se jima je rodil otrok, sta si obljubila, da mu bosta dala vse, česar sama nista imela. Kot drugačna otroka sta se sama v svojih prvotnih družinah večkrat počutila podobno, kot se doživljata sedaj kot starša. V želji, dati otroku vse, sta pozabila najpomembnejše – v ljubeči skrbi otroku dosledno postavljati meje in pravila ter mu nalagati odgovornosti, primerne njegovim starostim.

Četrto srečanje: starša ponovno prideta sama, vendar povesta, da imata občutek, da je otrok v zadnjem obdobju do njiju prijaznejši. Skozi razgovor smo odkrivali, kaj starša pričakujeta drug od drugega v odnosu do otroka. Mati si želi, da bi bil oče odločnejši in bolj strog (on tega noče, saj se boji, da bi bil potem otrok do njega nasilen). Ponovno se je izkazalo, da se oba starša bojita otroku postavljati pravila in meje.

Starša doživljata strah ob misli, da bi sinu postavila meje in pravila. Česa ju je strah? Od kod tako nezaupanje sebi v svoji starševski vlogi?

Odgovor na to vprašanje je treba iskati širše, globlje, v prvotnih družinah staršev.

Ferrari in Sussman (1987) pravita, da družina, ki se ji rodi otrok s posebnimi potrebami, »plača psihosocialno ceno«: kronično žalost, spremembe v družinskih odnosih, soočenje s posledicami stigmatizacije, obtoževanje »krivcev«, premagovanje drugih ovir do normalizacije, prizadeti načrti za prihodnost.

Če pogledamo na te procese z vidika otroka, se pravi, kakšno ceno plača otrok zaradi tega, ker starši predelujejo svojo stisko, lahko opazimo, da je žalosten, prestrašen, počuti se nezavarovanega, krivega, osramočenega, ponižanega in lahko je tudi jezen. S tem ne želimo krivde za otrokovo počutje pripisati staršem, pač pa opozoriti na odgovornost, ki jo imajo starši, da prepoznajo in predelajo svojo stisko, prevzamejo odgovornost za otrokovo in svoje življenje, da poiščejo predstavijo otroku lepoto, ki jo nosi v sebi, da ga opremijo z občutkom lastne vrednosti, samospoštovanjem in pozitivno samopodobo.

Četrto srečanje: na razgovor skupaj s staršema pride tudi otrok. Starša opažata, da mu koristi, če je oče do njega bolj dosleden, in to potrdi tudi otrok. Jasno namreč pove, da pričakuje od staršev odkrit odnos in zaupanje. Sledi pogovor o njegovem nasilju do očeta z zahtevo, da se to konča. Sicer pa otrok pove, da je posebno jezen na mamo, ker se z njim ne pogovarja in mu ne zaupa. Do svojega ravnanja (neprimerno obnašanje doma in v šoli, šolski neuspeh) ni kritičen, odgovornost sprejema le navidezno. Ko mu strokovna delavka ponudi možnost vključitve v program socialnopedagoške pomoči (učna pomoč), ponudbo sprejme, vendar sodelovanje opusti, takoj ko izvajalka stopnjuje zahteve.

Otrok hoče, potrebuje pravila, meje, jasnost v odnosu. Otrok hoče starše, ki pa se to bojijo biti. Otrok to nezavedno občuti in je jezen, kar odkrito pokaže do matere, jezen pa je tudi na očeta, saj je iz komunikacije med njima razbrati, da otrok očeta stalno ponižuje in žali. Ob jezi na mamo prepoznamo žalost, ker se otrok ne počuti vrednega njenega zaupanja. Hkrati pa ne prevzema odgovornosti, s čimer bi upravičil, da mu lahko zaupa.

Peto srečanje: na razgovoru so starši in otrok, ki se mu obeta šest popravnih izpitov. V razgovoru deluje leno, brezbrizno. Želel bi živeti sam, ne da bi mu kdo »težil«. Starša sta obupana. Otrok je do mame sovražen, z očetom ostaja v koaliciji.

Noče prevzeti odgovornosti za popravne izpite. V njihov odnos se vplete tolmač, ki začne otroku »soliti pamet«. V določenem delu srečanja začne kar sam voditi in usmerjati razgovor, zdi se, da bi rad tudi strokovnima delavkama delil nasvete in napotke, kako se dela s takim otrokom. Strokovna delavka mora ustaviti tolmača in ponovno razmejiti vloge in odgovornosti.

Celoten sistem, vključno s tolmačem, še kaže na nerazmejenost. Občutki preplavljajo vpletene, situacija deluje kaotično. Vendar tudi kaos teži k ravnovesju, ki ga tukaj vzdržuje vsak s svojim čutenjem in ravnanjem; mama je obupana, čeprav postaja tudi jezna. Oče ne čuti niti jeze niti obupa in ostaja kljub otrokovemu verbalnemu in fizičnemu nasilju z njim v koaliciji. Na tak način izničujeta mamo in njena prizadevanja po spremembi. Tolmač igra vlogo starša, ki kritizira in ponižuje svoje otroke.

Čemu rabi očetovo vedenje in čustvovanje? Zakaj oče ne more prevzeti polne odgovornosti? Del odgovora je gotovo v tem, da otrok obnavlja očetovo mladost, ki je bila zatrta v zavodu; nikoli mu ni bilo dano, da bi se sprostil in užival v družbi z vrstniki. Poleg tega očeta njegov oče zaradi gluhotе nikoli ni sprejel.

Medtem ko oče in otrok ščitita drug drugega pred materjo, se ta počuti odrinjeno iz družine, zato se v njej prebujajo občutja, povezana z njeno prvotno družino. Mati ni živela doma, ker ji starši niso mogli ponuditi tistega, kar je takrat potrebovala (strokovno obravnavo, stalno varstvo). V rejniški družini je bila sicer lepo sprejeta, kljub temu pa so ji ostali občutki, povezani s tem, da je odraščala brez domačih.

Šesto srečanje: navzoči so starši in otrok, ki ni naredil nobenega izpita. Je popolnoma brezbrizen. Ko razmišljajo, kaj otroku omogoča tak način funkcioniranja, otrok izrazi odkrito sovražnost do matere, ker mu »teži«, spravlja pa se tudi na očeta. Mama je pretresena in ob očetovi brezbrizni reakciji zapusti prostor. Oče nekaj trenutkov nemočno sedi in strmi predse, otrok pa se v kotu škodoželjno smeji. Tedaj se oče zbere, vstane, gre po ženo in čez čas skupaj prideta nazaj. Razgovor se nadaljuje s predelavo nastale situacije, da bi vzpostavili vsaj minimalno strukturo. Starši so usmerjeni k skrbi in odgovornosti za svoj medsebojni odnos in za otroka, otrok pa k skrbi in odgovornosti za svoj (ne)uspeh. Starši (oče?) na tem mestu še ne zmorejo reči otroku, da je skrb za njun odnos njuna odgovornost.

Otrokovo ravnanje pripelje starše tako daleč, da se med njima pokaže konflikt. Doslej sta vsaj na zunaj vzdrževala povezanost. Tokrat pa se sistem poruši oz. pokaže svoje meje. Prva nanje opozori mati, ko izbruhne, ker se mož ni postavil zanjo pred otrokom. Kot mati, zlasti pa kot ženska se počuti popolnoma ponižano in osramočeno. Razkrijejo se konfliktna občutja med staršema, ki jih nezavedno prenaša, hkrati pa v svojo škodo izkorišča otrok. Občutek, da v družini manjka oče, se na tem srečanju še bolj potrdi.

Za otrokovim izzivanjem in tudi rušenjem partnerskega odnosa lahko prepoznamo njegov nezavedni strah, da bosta šla starša narazen. Nezavedno namreč prepozna negotovost med staršema in se ob tem počuti nezavarovanega. Otrok je s svojo destruktivnostjo pokazal točke, kjer morata starša še rasti v odnosu. Zato kliče starša, da prevetrta svoj odnos, se zavestno odloči drug za drugega, se sprejmeta taka, kot sta, in prevzmeta odgovornost za partnerski odnos in starševstvo. Otrokovo ravnanje tako daje odgovor na vprašanje o čustvenem in miselnem pomenu družinskega problema.

OD VMESNE DO SKLEPNE TIMSKE OBRAVNAVE

Pravilnik (člen 5c) določa, da potek obravnave »zajema evalvacijo doseganja etapnih ciljev, pri čemer se oceni zlasti motivacijo za spremembe v celotnem funkcioniranju družine, spremembe, ki jih zaznava okolje, ter učinke pri posameznih družinskih članih«.

Družinska socialna delavka je po šestem srečanju sklicala vmesno timsko obravnavo, na kateri je vsak podal svoja opažanja o spremembah v družini. Ugotovili so, da pri ravnanju mladostnika ne moremo govoriti o pozitivnih spremembah, starša pa sta skozi razgovore vendarle začela napredovati, in sicer v razumevanju sebe kot staršev. Večkrat sta povedala, da so stvari, o katerih smo se pogovarjali, prvič slišala, da ju je kdo prvič na opozoril na izziv, problem, situacijo. Po vmesni timski obravnavi so sprejeli načrt, da nadaljujejo delo s staršema v okviru na začetku začrtanega dogovora.

Sedmo srečanje: prideta samo starša. Povesta, da želita prihajati, čeprav otroka ni zraven. Mama je po zadnjem razgovoru na CSD »dvignila roke« nad otrokom in vse v zvezi z njim prepustila

očetu. To je očeta zelo zmedlo in zbolelo hkrati. Otrokov neuspeh je kar naenkrat postal njegov neuspeh. To ženino odločitev je doživel, kakor da se žena umika tudi od njega. Razgovor se nadaljuje v smeri odkrivanja njunega odnosa.

Starša sta prišla v razmišljanju do tega, da ne potrebuje pomoči samo otrok, ampak tudi onadva sama. Strokovna delavka zato da temeljni poudarek odnosu med njima. Vodi ju, da začneta opazovati, kako dojemata drug drugega in kako na podlagi tega reagirata.

Mož razume ženin umik kot kazen, počuti se kot kaznovan otrok. Žena pa občuti možovo koalicijo z otrokom kot kazen in se tudi sama počuti kot otrok, ki ga nihče nima rad. To spoznanje je zanj boleče, preplavlja ju občutek krivde. A ko slišita o bolečini drugega, drug drugega tudi razumeta in lahko spremenita svoje vedenje in svoj odnos. Starša prepoznavata dinamiko postvarjanja starih modelov vedenja, čutenja in razmišljanja.

Delo z družino teži k temu, da vsak član odkriva, kaj občuti, od kod to prihaja in čemu rabi, da prepozna vlogo, ki jo igra, prevzame odgovornost za svoje občutke in ravnanje in se zavestno odloči, da bo ravnal drugače. Seveda pa je to proces in ne enkratno dejanje.

Če so na začetku storitve v dogovoru opredelili pomoč kot strokovno svetovanje in pomoč pri skrbi za otroka, se sedaj vedno bolj kaže, da bi bilo smiselno naslednji cikel obravnave (seveda če bi se starša zanj odločila) usmeriti k strokovnemu svetovanju in pomoči pri urejanju odnosov. Obravnava bi se tako bolj intenzivno dotaknila njunega partnerskega odnosa, saj je v temelju tudi njuno starševstvo bolj polno oz. manj okrnjeno, če sta starša izpolnjena v svojem lastnem partnerskem odnosu.

Osmo srečanje: starša povesta, da otrok ni šel na popravne izpite. Kljub razočaranju pa opazita, da se je do njiju spremenil, da ni več nasilen in ju ne izsiljuje več (npr. za denar). Gluhota staršev se je tukaj izkazala kot večji problem, saj se starša ne najdeta glede rokov za popravne izpite, možnosti vpisa v nadaljnje šolanje, pokaže se problem v komuniciranju z institucijami. Oba se bojita, da se otrok ne bo hotel nikamor vpisati in s tem se pojavi vrsta novih težav: problem zavarovanja, preživljanja, načina življenja. Mati se tega zelo zaveda, oče pa še vedno upa, da se bo otrok zresnil. Temeljni del pogovora je kljub težavam, povezanim z otrokom, usmerjen v njun

odnos, v pomen povezanosti in dela za odnos med njima.

Strokovna delavka v razgovoru vodi starša, da odkrivata in si povesta o svojih občutjih in razmišljanju o tem, kaj otrokov neuspeh sproža v njiju. Za mamó otrok predstavlja njen lastni neuspeh. Že vse svoje življenje se namreč trudi dokazati, da zmore in zna dobro živeti kljub gluhoti. Otrokov neuspeh je zanjo kot svareč dokaz nesposobnosti. Oče je do otrokovega ravnanja še vedno manj kritičen. Njegova predstava očetovstva je namreč precej bleda, skromna, zato se mu zdi, da je dovolj, da ima otroka rad. Starša sta usmerjena tudi k prepoznavanju svoje notranjosti in njenem vplivu na njun odnos in na odnos do otroka. Pot je, da se starša odločita, ali res želita na tak način nadaljevati življenje.

Deveto srečanje: starša povesta, da se je otrok vpisal v nadaljnje šolanje. To jima je v potrditev in zadovoljstvo, čeprav se zavedata, da je otrok sam odgovoren za nadaljnje učenje. Zakoncema je predstavljena možnost, da nadaljujeta obravnavo, katere temeljni cilj bi bil delo na njenem partnerskem odnosu.

Starša je otrokova odločitev za nadaljnje šolanje ponovno povezala. Vendar pa se zavedata, da ima tak način povezanosti zelo rahle temelje. Vesta, da potrebujeta več, in sicer sodelovanje drug z drugim, zaupanje, odkritost.

Najpomembnejše se zdi zavedanje staršev, da nista kriva, da se jima je to zgodilo, ter da ju ni sram ponovno prositi za pomoč.

Ko se spomnimo na starše in njune občutke v prvih razgovorih, lahko prepoznamo velikansko razliko. Zaradi občutkov krivde in manjvrednosti sta pred nekaj meseci jemala nase tudi odgovornost, ki ni njuna, temveč otrokova. V razgovorih sta začutila, kaj pomeni razmejenost in komu vse je v korist. Starša sta obravnavo zapustila močnejša in zadovoljna, da sta tvegala, poiskala in sprejela pomoč.

Pot iz ujetosti v ponavljanje vloge, ki jo igramo, je speljana prek odločitve za drugačno življenje. Odločitev je lahko sprejeta v odnosu, ki nam daje dovolj svobode, da prepoznamo sebe in svoje želje. Tak odnos omogoča sistem, ki razmejuje in postavlja svojim članom pravila in vloge, ki spodbujajo njihovo odgovornost (Rožič 2004).

Na koncu obravnave družinska socialna delavka skliče še sklepno timsko obravnavo, kjer skupno ocenijo rezultate obravnave in ovrednotijo učinke. Strokovni delavki, ki sta sodelovali

v procesu pomoči družini za dom, ocenita, da je bilo delo družini v korist. Otrok je vpisan v nadaljnje izobraževanje, starša sta se utrdila v svoji starševski vlogi. Glede na situacijo in dinamiko odnosov v družini – tudi zaradi njene specifičnosti, gluhotе staršev – predvidevata, da bo družina še potrebovala pomoč. Tega se zavedata tudi starša in sta po dobri izkušnji, ki sta jo imela, pripravljena poiskati pomoč, takoj ko bosta ocenila, da jo potrebujeta.

Konec obravnave zelo spominja na situacijo odhoda od doma. Starše skrbi, kako bo z otrokom. Vendar otroku najbolj pomagajo, če te skrbi zadržijo zase, njemu pa dajo za popotnico samozaupanje.

Kompan Erzar (2001) piše, da ostaja odprto vprašanje, ali se bo izkušnja obravnave prenesla tudi na ostale odnose. Samo govorjenje o odnosih še ni dovolj, da bi te tudi drugače, bolje živeli. Vsak dan znova se je namreč treba odločiti, kako bomo živeli.

Gotovo pa je, da imajo starši in otrok zdaj izkušnjo, da slišijo in so slišani, kar bi moralo biti dovolj, da bodo naslednjič, ko bodo v stiski, znali takoj poiskati pomoč.

IZZIVI IN PROBLEMI

Pravzaprav je bil najbolj izpostavljen tolmač, ki je moral v jeziku obravnave, neprimerno zahtevnejšem od vsakdanjega jezika, staršema pojasnjevati besede strokovne delavke. Starši številnih besed in njihovega širšega pomena še nista poznala in se jima je med obravnavo dobesedno širilo tudi splošno obzorje. Strokovna delavka je imela težave, ker ni slišala (razumela) tistega, kar sta si starša izrekla mimogrede med sabo. To je razumel samo tolmač, ki pa se je velikokrat sam zapletel v pogovor med staršema, ne da bi strokovni delavki pojasnil, kaj se dogaja med njima. Težko pa je bilo tudi staršem, ki so se že ob samem razlogu obravnave počutili neprijetno, saj jih je preveval občutek krivde. Način dela je bil zanju popolnoma nov in kar nekaj časa tuj. Situacijo je večkrat olajšala, razbremenila neverbalna komunikacija, ki je tukaj še prav posebej prišla do izraza.

Posebno vprašanje je tolmačeva vloga, njegovo mesto v primeru intenzivne terapevtske obravnave partnerjev (ali posameznika). Terapija gre namreč vedno v globino, v intimo. Gluhi ponavadi

izberejo tolmača, ki ga že poznajo in nameravajo z njim sodelovati tudi v prihodnje. Temeljni problem tolmačeve pozicije je čustvena varnost oz. preprečitev zlorabe v odnosu. Na tem mestu bi bilo treba najprej strokovno delati s tolmačem, ga pripraviti na funkcijo, ki jo bo prevzel.

Hendikepirani starši so bolj ranljivi in izpostavljeni v svoji starševski vlogi. Kako priti v z njimi stik, preden izbruhne v družini problem? Primerov, kot je opisani, ni malo. Ena možnost je povezovanje in sodelovanje z društvi in ustanovami, ki se dnevno srečujejo in pomagajo gluhih (ali drugače oviranim staršem), in po njim dostopnih medijih in institucijah (organizacijah, društvih) ozaveščati prizadete in širšo javnost o možnih oblikah strokovne pomoči.

Vsekakor je treba prilagoditi izvajanje storitve posebnim potrebam družin, hkrati pa prilagoditi pravilnik o standardih in normativih socialno-varstvenih storitev, da bo omogočal strokovnim delavcem, ki izvajajo storitev, supervizijo in stalno strokovno izobraževanje.

Tatjana Rožič

VIRI

- FERRARI, M., SUSSMAN, M. B. (1987), *Childhood Disability and Family Systems*. New York, London: The Harworth Press.
- GOSTEČNIK, C. (2004), *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- KOMPAN ERZAR, L. K. (2001), *Odkritje odnosa*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- (2003), *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- NAPIER, A. Y., WHITAKER C. (2002), *The Family Crucible*. New York: Harper Collins.
- Pravilnik o standardih in normativih socialno-varstvenih storitev. *Ur. l. RS*, 52/1995, 2/1998, 19/1999 (28/1999 - popr.), 127/2003, 125/2004, 60/2005.
- Rožič, T. (2004), Vpliv izvajanja systemsko relacijske terapije na terapevta in nastajanje novega sistema pacienta. *Psihološka obzorja*, 13: 85-97.
- Zapisi razgovorov z družino (CSD Idrija).